

Zondag 6 maart 2022

TivoliVredenburg – Hertz – 11.00 uur

(Vriendelijk verzoek: wilt u uw telefoon het zwijgen opleggen?)

NAVARRA STRING QUARTET

Benjamin Marquise Gilmore viool

Bas Treub viool

Sascha Bota altviool

Brian O'Kane cello

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791

Strijkkwartet nr. 19, KV 465, 'dissonanten'

Adagio; allegro

Andante cantabile

Menuetto: allegro

Allegro molto

Johannes Brahms 1833-1897

Strijkkwartet in a opus 51 nr. 2

Allegro non troppo

Andante moderato

Quasi minuetto, moderato

Finale: allegro non assai

Mozarts 'Dissonantenkwartet': Haydn als inspiratiebron

Mozart viel met zijn neus in de boter: hij woonde nét in Wenen toen Haydn zijn zes strijkkwartetten opus 33 had afgerond. Hierin ging het niet meer alleen om de eerste violist die door de andere musici werd begeleid, maar waren de instrumenten gelijk aan elkaar; instrumenten gaven melodieën aan elkaar over en begeleidden elkaar. Dat was een doorbraak en Mozart raakte er zeer door geïnspireerd. Hij besloot ook zes strijkkwartetten te schrijven en deze op te dragen aan Haydn, die hij 'papa' noemde. Hij schreef erbij: 'Ziehier, beroemde man en beste vriend, mijn zes kinderen. Ze zijn de vrucht van lang en moeizaam werk. Jijzelf, beste vriend, hebt mij je goedkeuring voor hen getoond tijdens je laatste verblijf in deze hoofdstad.'

Haydn gaf overigens zijn zege aan praktisch alle werken die Mozart schreef. Hij was zeer onder de indruk van zijn 24 jaar jongere collega en schreef aan Mozarts vader Leopold: 'Jouw zoon is de grootste componist die ik persoonlijk of van naam ken. Hij heeft smaak en een diepgaande kennis van componeren.'

Een bizar begin

Een van de zeer zeldzame uitlatingen van Haydn over Mozart die iets minder enthousiast waren, ging over Mozarts negentiende strijkkwartet, het 'Dissonantenkwartet'. Het was het laatste kwartet van de set van zes en hoewel Mozart de bijnaam van het werk niet zelf heeft bedacht, dekt het de daling wel. Althans, van de langzame introductie van het kwartet. Zo'n dissonante inleiding, daar moest Haydn ook even aan wennen. 'Als Mozart het heeft geschreven, moet hij het wel zo bedoeld hebben', hield hij zich op de vlakte. Het was ook niet niks: een opening waarin je in de eerste vijftien maten geen idee hebt in welke toonsoort het kwartet nu eigenlijk staat. Het zijn maten vol dissonanten, de ene nog snijdender en schurender dan de andere. En als je even het gevoel hebt dat je 'geland' bent in de muziek, grijpt Mozart in met opnieuw een verrassende wending. Na twee minuten breekt de zon plotseling door en alsof er niets is gebeurd, bijna schijnheilig, begint een snel en onschuldig eerste deel in de toonsoort C majeur. Ondanks het spraakmakende begin van het kwartet, is het gezongen tweede deel het hart van het stuk. Met weinig noten schrijft Mozart een aangrijpend deel, waarin de ene prachtige melodie de na de andere klinkt. In het laatste deel van het kwartet zal Haydn zichzelf hebben herkend: een vrolijke finale vol muzikale grapjes. Verrassende accenten op lichte delen van de maat, speelse melodieën die plotseling worden onderbroken door zware accenten en korte momenten van stilte tussendoor. Net zoals in Haydns kwartetten is er altijd wel iets te beleven in dit laatste deel. Het is moeilijk voor te stellen dat een half uur eerder nog zo'n dramatisch begin van het kwartet heeft geklonken. Zo'n tien jaar nadat Mozart zijn kwartet had voltooid, schreef Haydn zijn oratorium *Die Schöpfung*. In dit werk ontstaat vanuit de chaos na de oerknal orde: van uiterste dissonantie naar C majeur. Het is jammer dat Mozart dit werk nooit heeft gekend, want het is een groots compliment aan zijn 'Dissonantenkwartet'. Haydn kon het uiteindelijk dus tóch waarderen.

Brahms en de erfenis van Beethoven

Het zal je maar gebeuren dat je de nieuwe Beethoven wordt genoemd. Óf je loopt erdoor over van zelfvertrouwen, óf je bezwijkt onder de druk. Het laatste is Brahms overkomen. Hij heeft jarenlang volgehouden dat hij daarom nooit een symfonie zou schrijven. Hetzelfde probleem had hij met een ander genre dat door Beethoven naar een onaantastbaar niveau was getild: het strijkkwartet. Voorzichtig begon Brahms om-

streeks 1850 tóch aan een kwartet, maar zo'n twintig pogingen belandden in de prullenbak. De kamermuziekwerken die Brahms wel durfde te publiceren, waren gedeeltelijk voor bezettingen die Beethoven nooit heeft gebruikt, zoals een hoorntrio en twee strijkkwartetten. Ondertussen werkte hij door aan zijn eerste strijkkwartet en zo'n twintig jaar later was het zover klaar dat het kon worden doorgespeeld. Toch bleef Brahms onzeker en hij nam nog eens vier jaar de tijd om aan het kwartet te schaven. In de zomer van 1873 trok hij zich terug in het plaatsje Mürzzuschlag, ten zuidwesten van Wenen, om in alle rust de laatste hand te leggen aan zijn eerste twee strijkkwartetten. In een eenvoudige kamer met een piano, de Alpen op de achtergrond en een goed restaurant in de buurt (voor Brahms niet onbelangrijk) zette hij in alle rust de laatste noten op papier. Eindelijk durfde Brahms het aan zijn eerste twee strijkkwartetten te publiceren, maar de brief die hij aan de uitgever schreef, spreekt boekdelen: 'Ik doe altijd veel moeite, in de hoop dat ik met een groot werk zal komen, maar ze blijken altijd klein en zielig. Ik kan niet wachten tot ze beter worden!'

Een intiem strijkkwartet

In het eerste strijkkwartet klinken nog een 'beethoveniaanse' hartstocht en verbeterheid, maar in het tweede lijkt Brahms ons een kijkje diep in zijn hart te geven. Met een ingetogen lyriek creëert Brahms een gevoel van intimiteit. Het is alsof een goede vriend zijn diepste gevoelens met je deelt. Het gezongen eerste thema van het kwartet zet al direct de toon. De noten hiervan, A-F-A-E, zijn een verwijzing naar de levensmotto's van Brahms en zijn goede vriend Joseph Joachim, de sterviolist van de negentiende eeuw. Als vrijgezel vond Joachim zichzelf 'Frei Aber Einsam' (F-A-E), terwijl Brahms zijn ongebondenheid beschouwde als 'Frei Aber Froh' (F-A-F). In het tweede deel horen we Brahms op zijn mooist: wonder-schone melodieën gaan naadloos in elkaar over en vormen telkens weer een nieuwe variatie op de voorgaande melodie. Het vierde deel, de finale, is er één met vele gezichten: intieme lyriek, krachtige passages waarin Brahms de uitersten van de registers van de viool en de cello opzoekt, en met het ritme van de *czárdás* ontbreekt ook de Hongaarse volksmuziek niet. De eerste twee strijkkwartetten van Brahms werden goed ontvangen en kregen met het derde kwartet een succesvol vervolg. De onzekerheid die Beethovens erfenis met zich meebracht bleef echter aan Brahms knagen: het bleef bij drie strijkkwartetten en bij vier symfonieën. Maar het zijn werken voor de eeuwigheid.

Bart de Graaf

Navarra String Quartet

Het Brits-Nederlandse Navarra String Quartet werd in 2002 opgericht tijdens de studie aan het Royal Northern College of Music in Manchester. Daar werd de basis gelegd voor een succesvolle ontwikkeling die uiteindelijk uitmondde in een plek bij de wereldtop. Intussen heeft het Londen als thuisbasis, maar is ook veelvuldig in Nederland te horen. In de loop van de jaren heeft het Navarra Quartet een internationale reputatie opgebouwd als een van de meest dynamische en poëtische hedendaagse strijkkwartetten. Het kwartet trad op in de grote concertzalen van de wereld en op vele internationale festivals.

De eerste leden werden vooral beïnvloed door de lessen van Christopher Rowland. Hij was hun grote inspirator tijdens de muzikale opleiding aan het Royal Northern College of Music. Zijn manier lesgeven was zeer intens en hij deed een beroep op het compleet inleven in de muziek.

Het was dezelfde Christopher Rowland die vier van zijn leerlingen samenbracht in het Navarra String Quartet. Het was een gouden greep, dat blijkt ook uit de vele prijzen, zoals de Eerste Prijs bij het Internationaal Concours Florence, en de Tweede Prijs bij het Internationaal Kamermuziek Concours van Melbourne. In 2013 won het Navarra String Quartet de Derde Prijs bij het prestigieuze Canadese Banff International String Competition. Nooit eerder won een Brits-Nederlands strijkkwartet een prijs bij dit prestigieuze concours.

Het Navarra Quartet nam deel aan vele muzikale festivals, waaronder het International Musicians Seminar in Prussia Cove (Engeland - Cornwall). In de zomer van 2008 waren ze Quartet in Residence op het prestigieuze Verbier Festival in Zwitserland. Daarop volgde concertreeksen in Europa, Australië, Rusland, het Midden-Oosten en de VS.

Er zijn radio-opnames van het kwartet uitgezonden door de BBC, RAI 3, NPO Radio 4, SWR (Duitsland) en ABC Classic FM (Australië). Ook waren ze te zien in VPRO's Vrije Geluiden n.a.v. hun cd met muziek van Pēteris Vasks.